

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉS GYAKORLATA A GYÖNGYÖSI KISTÉRSÉGBEN

Local Economic Development Practice in the Micro Region of Gyöngyös

SZÚCS Antónia¹ – KONCZ Gábor¹ – BÁRDOSNÉ KOCSIS Éva²

¹Károly Róbert Főiskola

²Dél-Mátra Közhasznú Egyesület

Összefoglalás

A magyar területfejlesztési gyakorlatban, az utóbbi évtizedekben az a megközelítés volt az uralkodó, hogy az egyes térségek hiányzó erőforrásait kívülről érkező befektetők letelepítésével kívánták megoldani. Ennek köszönhetően a vidéki térségek kisebb jelentőségű erőforrásait gyakran részlegesen, vagy egyáltalán nem is hasznosították. A 2000-es évektől Magyarországon is külső és belső erőforrások kiegyensúlyozott felhasználását helyezték előtérbe, miközben fokozott elvárásként fogalmazódott meg a fenntarthatóság és a helyi közösségek szerepe a döntéshozatalban. A helyi gazdaságfejlesztés a legtöbb esetben tradicionális megoldásokban gondolkodik, amelyeket azonban modern társadalmi-gazdasági környezetben kell megvalósítani. A helyi gazdaságfejlesztés számos eszközére találunk példát az ország területén, azonban ezek gyakran csak pontszerűen fordulnak elő, míg egyes megoldások kifejezetten divattossá váltak. Vizsgálatunkban arra kerestük a választ, hogy a Gyöngyösi kistérség gazdaságfejlesztési gyakorlatában mennyire érvényesül ez a megközelítésmód, a helyi gazdaságfejlesztés mely eszközeinek alkalmazására találunk konkrét példákat. A mélyinterjú módszerével készült kutatás eredményei alapján kijelenthetjük, hogy a helyi gazdaságfejlesztés szemléletmódja egyre nagyobb teret nyer a Gyöngyösi kistérség területén is, azonban számos olyan eszköz van, ahol még csak tervekről, vagy induló projektekről beszélhetünk, több éves gyakorlati tapasztalatokról egyelőre nem.

Kulcsszavak: helyi erőforrások, közösségi megoldások, LEADER megközelítés, szociális gazdaság

JEL: R10

Abstract

In recent decades there was the dominant approach in the Hungarian regional development practice, that the missing resources of some regions was sought to solve by installing from outside investors. As a result of it, the marginal resources of the rural areas often were be recovered partially or not at all. From 2000's in Hungary the balanced use of internal and external resources was come to the front, while the role of sustainability and local communities in decision-making was formulated as an increased expectations. Local economic development is a traditional solution in most cases, however, it should be achieved in modern social-economic environment. Many examples of the local economic development asstes can be found in Hungary, but they often occur only pointwise, and some solutions have become especially popular. In our study we examined to what extent this approach prevails the economic development practice in the micro region of Gyöngyös, which means of the local economic development application can be find specific examples. We can declare on the basis of the results of our interview research, that the approach of the local economic development gain ground more and more in the micro region of Gyöngyös as well, however, there are several tools, which are only plans or starting projects, we can't talk about many years of practical experience yet.

Keywords: local resources, communal solutions, LEADER approach, social economy

Bevezetés

Minden település rendelkezik helyi, speciális adottságokkal, amelyek vagy elősegítik, vagy épp hátráltatják a helyi gazdaság fejlődését. A helyi feltételek határozzák meg a térség relatív előnyeit arra vonatkozóan, hogy mennyire képesek magukhoz vonzani és fenntartani új befektetéseket.

A helyi gazdaságfejlesztés egy rendkívül összetett folyamat. Fogalmára illetve céljára nincs egy általánosan elfogadott definíció. MEZEI (2006) szerint a helyi gazdaságfejlesztés egy tudatos közösségi beavatkozást jelent a helyi gazdasági folyamatokba, amely külső és belső erőforrásokat egyaránt hasznosíthat. Célja egy térség gazdasági kapacitásának kiépítése, szem előtt tartva a térség gazdasági jövőjét, a lakosság megfelelő életszínvonalának biztosítását. A Világbank megfogalmazása szerint a helyi gazdaságfejlesztés egy folyamat, amely a köz-, a vállalkozói és a civil szféra közös törekvésére irányul a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás kedvezőbb feltételeinek megteremtése érdekében (SWINBURN et al., 2006.) WONG (1996) véleménye szerint azok a szerzők, akik megkísérelték a helyi gazdaságfejlesztés definíciójának megalkotását, egy dologban azonosan gondolkodtak: a helyi gazdasági fejlődés nem más, mint változási és növekedési folyamat. Azonban ahhoz, hogy egy közösség növelni tudja életszínvonalát, képes legyen új gazdasági lehetőségeket teremteni, hatékonyan fel kell lépnie a változó, versenyszellemű kihívásokkal szemben (GWEN et al., 2004).

A helyi gazdaságfejlesztés alapvető területei a következők (CZENE - RITZ, 2010):

- helyi termékek
- helyi „pénz” (cserekörök, pénzhelyettesítő eszközök)
- helyi alternatív energia, autonóm kisközösségi energiaellátás
- mikro-, kis- és középvállalkozások helyi fejlesztése
- szociális gazdaság

A helyi gazdaságfejlesztés szereplőinek csoportosítása esetében különböző szerzők eltérő véleménnyel vannak. Azonban legelterjedtebb a helyi gazdaságfejlesztés „négy lábának” elkülönítése, melynek értelmében a négy legfontosabb szereplői kör LENGYEL (2010) szerint a következő:

- a helyi kormányzati szektor (a helyi kormányzatok vezetése és intézményeinek képviselői)
- az üzleti szféra (vállalkozások és szervezeteinek képviselői)
- a tudástranszfer intézmények (közép- és felsőoktatási intézmények, szakképzés, átképző intézmények, technológia-transzfer szervezetek képviselői)
- fejlesztési ügynökségek (kormányzati vagy üzleti jellegű ügynökségek képviselői)

Az előbbi felsorolás azonban nem teljes, hiszen a helyi lakosság hangsúlyos szerepet tölt be a helyi gazdasági folyamatokban, önállóan vagy csoportokat alkotva. A „négy lábón” álló rendszert célszerű kiegészíteni az alábbiakkal:

- civil szervezetek: különböző célok mentén szerveződő, nem kormányzati szervezetek, melyek hatékonyak a helyi érdekképviseletben
- a helyi közösség tagjai: az egyes lakosok, akik akár önállóan vagy önszerveződő csoportokban aktívan részt tudnak venni a helyi gazdaságfejlesztési folyamatban (BAJMÓCY, 2011)

Véleményünk szerint kulcsfontosságú azon személyek megléte, akik élethivatásuknak tekintik a lakóhelyük és környezetük életminőségének javítását. FARKAS – KASSAI (2013) vitaanyagában „helyi hősöknek” nevezik őket, azonban fontos kérdés, hogy az adott térség rendelkezik-e ilyen személyekkel, és helyben tudja-e tartani őket.

Anyag és módszer

Vizsgálataink során arra kerestük a választ, hogy a Gyöngyösi kistérség gazdaságfejlesztésében a 2007 és 2013 közötti időszakban mely gazdasági ágak élveztek prioritást a fejlesztési tervek és a megvalósult projektek áttekintése alapján, a lakosság hogyan vélekedik a gazdaságfejlesztés jelentőségéről, s a gazdaságfejlesztő lépések között mennyire érvényesült a helyi gazdaságfejlesztés helyi erőforrásokra és közösségi érdekekre alapozó szemléletmódja. A Gyöngyösi kistérség adottságai alapján a gazdaságfejlesztés fő területeként az elmúlt években a szolgáltatásokat és azon belül kiemelt ágazatként a turizmust jelöltük meg. Korábbi kutatásaink tapasztalatai alapján a vizsgálat megkezdésekor azt feltételeztük, hogy a lakosság elsősorban a saját környezetében bekövetkező, az életminőségét közvetlenül befolyásoló változásokat tartja fontosabbnak, míg a térségben végbemenő gazdaságfejlesztési projektek az ő szemszögükből háttérbe szorulnak. A helyi gazdaságfejlesztés eszközei közül a vizsgálatok megkezdésekor csak a helyi termékek promotálásáról volt tudomásunk, így azt feltételeztük, hogy a további eszközöket vagy egyáltalán nem, vagy csak nagyon szűk körben alkalmazzák a térségben.

Tanulmányunk két empirikus vizsgálat eredményeire épít. 2013. második felében kérdőíves felmérést készítettünk a Gyöngyösi kistérség 25 településén a lakosság körében. A felmérés célja a településekkel kapcsolatos vélemények, tapasztalatok összegyűjtése és elemzése volt. 25 kérdésből (19 tárgyköri és 6 demográfiai) álló kérdőívet használtunk fel. Az alkalmazott kérdőív nyitott és zárt kérdéseket egyaránt tartalmazott, melyek a lakosság alapadataira, a helyi társadalommal, gazdasággal, környezettel kapcsolatos véleményeire terjedtek ki. Nem reprezentatív önkényes kiválasztáson alapuló mintavételi módszert alkalmaztunk, az értékelhető kérdőívek száma: 782 db. Jelen tanulmány a kérdőív helyi gazdaságfejlesztésre irányuló kérdéscsoport értékelésére terjed ki. A kérdőíves vizsgálat alapján összeállított adatbázis feldolgozása során az egyváltozós elemzési módszerek mellett összefüggés vizsgálatokat végeztünk keresztábra elemzés és variancia analízis keretében.

A gazdaságfejlesztéssel összefüggő pályázati aktivitás elemzéshez felhasznált adatok a Dél-Mátra Közhasznú Egyesülettől és a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség honlapjáról származnak. A helyi gazdaságfejlesztés érvényre jutásának vizsgálatához a mélyinterjú kvalitatív kutatási eljárást alkalmaztunk a Dél-Mátra Akciócsoport dolgozóival készítve. Az interjú vizsgálat tehát csak egy szűkebb csoportra terjedt ki, akik azonban napi kapcsolatban állnak térség vidékfejlesztő aktoraival és pontos rálátásuk van az elmúlt évek folyamataira is. A módszer választásának oka, hogy mélyebb és nagyobb terjedelmű információhoz jussunk olyan emberektől, akik már a kezdetek óta elősegítik a Gyöngyösi kistérség vidékfejlesztést érintő támogatási lehetőségeinek kiaknázását, szoros kapcsolatot fenntartva a térség Önkormányzataival, civil szférájával és mikrovállalkozásaival. A mélyinterjú célja arra vonatkozó információk szerzése, hogy a gazdaságfejlesztés alapvető területei milyen mértékben vannak jelen a kistérségben, milyen irányú tevékenységek kezdődtek el, vagy éppen mik azok, amelyekre vonatkozó kezdeményezések nem indultak el.

A vizsgált térség lehatárolása

A vizsgálat a Gyöngyösi Statisztikai Kistérség területére fókuszál, amely 2004. január 1-jétől a Mátraaljai Kistérségi Területfejlesztési Önkormányzati Társulás és a Gyöngyös Körzete Kistérségi Területfejlesztési Társulás összeolvadásával jött létre. A 2006. évi helyi önkormányzati választások alkalmával Pálosvörösmart kivált Abasárból, így ma a kistérséget 25 település alkotja. Területi kiterjedése 750,78 km², lakosainak száma 75250 fő a 2010-es KSH adatok alapján. A térség települései természetföldrajzi, településszerkezeti szempontból is szerkezeti és funkcionális egységet képeznek, gazdaságföldrajzi szempontból Gyöngyös város vonzáskörzetéhez tartoznak.

Szintén ezt a térséget foglalja magába – Gyöngyös várost kivéve – a Dél-Mátra Helyi Akciócsoport, amely jelenlegi formájában 2008-tól létezik, 13 településsel kiegészítve a korábbi Dél-Mátra 11 Akciócsoportot. A közhasznú egyesületi formában működő akciócsoport feladata a térség vidékfejlesztési feladatainak koordinálása, stratégiájának kidolgozása. Alapító tagjai között szerepelnek önkormányzatok, kisebbségi önkormányzatok, egyházi szervezetek, civil szervezetek, vállalkozók és magánszemélyek.

Eredmények

A Gyöngyösi kistérség gazdaságföldrajzi pozíciója

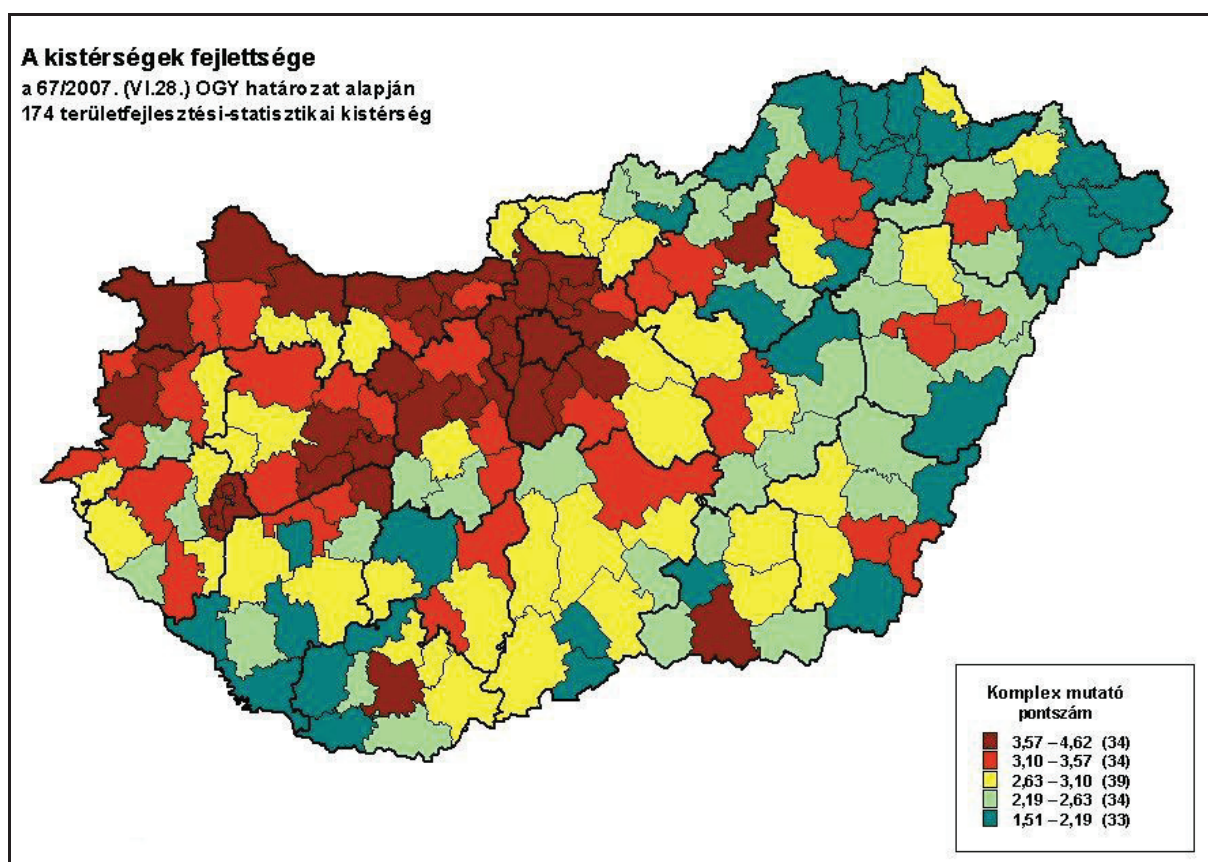
A Gyöngyösi kistérség az Észak-magyarországi régió délnyugati, a fővároshoz közel eső, térszerkezeti szempontból kedvező fekvésű részén fekszik. Helyi gazdaságfejlesztési lehetőségeit alapvetően meghatározzák annak természetföldrajzi adottságai, a kistérséget a tájkarakter sokszínűsége, változatossága, a környezeti erőforrások széles választéka jellemzi. A hegyvidék és síkság találkozásánál elhelyezkedő terület mindig jó feltételeket kínált a letelepedésre. Gyöngyös fejlődésében meghatározó szerepe volt, hogy már a középkorban kialakult vásárvonalhoz csatlakozott. A kistérség kiemelt értékei közé tartozik, hogy itt található Magyarország legmagasabb pontja a Kékes-tető.

A kistérség északi rész Mátra tömbjében magas az erdőszültség aránya, a mezőgazdasági termelés jelentősége kicsi, ezért a turisztikai adottságok kiaknázása kerül előtérbe. Erre Mátraszentimre szolgáltat jó példát, amely település az ezer főre jutó vendégéjszakák számát tekintve az országos átlagban foglal helyet. A további települések belterülete már a Mátra lábánál helyezkedik el és csak a külterületük terjed ki a Magas-Mátrára. A Mátra-hegység lábánál elhelyezkedő települések karakterét a szőlő- és a bor, valamint a gyümölcsstermelés hagyományai adják meg, amelyek kiinduló alapot adnak a mai gazdaságfejlesztési kezdeményezésekhez is. Gyöngyöstől délre már az Alföldhöz tartozó síkvidéki terület található, amely jó adottságokkal rendelkező mezőgazdasági és kertészeti termőterület. A Keleti-Mátraalja tájképét alapvetően befolyásolják a Mátrai Erőmű Zrt. bányászati tevékenysége hatására létrejött nagy kiterjedésű tájsebek, miközben számos pozitív társadalmi-gazdasági hatással is van a szomszédos települések életére.

A kistérségnek két foglalkoztatási központja van. Gyöngyös a térség megkérdőjelezhetetlen szolgáltató központja, amely mellett számos jelentősebb ipari vállalkozása is van. Mellette erős térségi munkaerővonzása van a Mátra Erőműnek és a szomszédságában létrehozott ipari parknak is. A térség többi településeire jellemzően a kis- és közepes vállalkozások települnek,

amelyek profilja – sok esetben beszállítóként is – igazodik a közelben lévő nagyvállalkozások igényeihez.

A kistérségeket országos szinten öt fejlettségi/fejlődési kategóriára osztották, amelyek közül a Gyöngyösi kistérség a második legjobb csoportba, a fejlődő kistérségek közé került besorolásra, ami az Észak-magyarországi régióban igen jó pozíciónak számít, mivel a legjobb, dinamikus fejlődő kategóriába egyedül az Egri kistérség került be (1. ábra). Hasonló eredményekre jutott TÁNCZOS (2010), aki négy fejlődési zónát különített el a magyarországi kistérségek 1996-2007-es időszakának vizsgálatára, mely alapján a Gyöngyösi kistérség a második, az erőteljesen fejlődő kategóriába került. A települések helyzete azonban nem képviseli egyöntetűen a fejlődő kategóriát. A kistérség 25 települése közül hatot (Gyöngyösoroszi, Gyöngyöspata, Halmajugra, Nagyfüged, Vécs, Visznek) soroltak elmaradottság, vagy magas munkanélküliségi mutató alapján a kedvezményezett települések körébe.

1. ábra: Kistérségek fejlettségi kategóriái komplex mutatószám alapján (2007)

Forrás: www.ksh.hu

Gazdaságfejlesztési célkitűzések a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiában

A Gyöngyösi kistérség egészére az elmúlt években nem készült gazdaságfejlesztési koncepció, illetve olyan területfejlesztési terv sem, amelyben részletesen foglalkoztak volna gazdaságfejlesztési kérdésekkel. A Gyöngyösi kistérséget a központi, városi jogállású település kivételével lefedő Dél-Mátra Helyi Akciócsoport 2011-ben aktualizálta Helyi Vidékfejlesztési Stratégiáját, amelynek gazdaságfejlesztési koncepció is részét képezi. Ez a dokumentum vidékfejlesztési források allokálását szolgálja, így szemléletében közelebb áll a helyi gazdaságfejlesztés megközelítésmódjához.

A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia jövőképe három pillérrre épít: „Fejlődő gazdaság, élhetőbb környezet, megőrzött hagyományok”. A stratégia megalkotói már 2013-ra célul tűzték ki a helyi adottságokra épülő helyi termékek előállítását helyi munkaerő bevonásával. Emellett kiemelten fontosnak tartották a térség belső gazdasági integrációjának erősítését, a térség természeti adottságaira és hagyományaira épülő fejlesztések megvalósításával új szolgáltatások létrejöttét, és a térségbe látogatók számának növekedését az új turisztikai szolgáltatások hatására. A másik fő célkitűzés a partnerség kiszélesítésére irányult, amely révén több közösségi kezdeményezés valósulhat meg, elősegítve a térség gazdasági és társadalmi fejlődését.

A fejlődő gazdaság megvalósítása érdekében három célt fogalmaztak meg. Az első kereteket kíván biztosítani a helyi erőforrások hasznosulásához, miszerint megteremti a szükséges feltételeket a vidékre jellemző hagyományos és innovatív termékek előállításához. A második célkitűzés a szolgáltató szektor fejlesztését kívánja elősegíteni, amely hozzájárul a helyi lakosság életminőségének javításához, azonban elsősorban csak a turizmusfejlesztése révén járul hozzá a helyi erőforrások gazdasági hasznosításához. A harmadik célkitűzés általános megközelítésben fogalmazza meg a vállalkozások fejlesztését.

A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia maga is felvállalja a helyi gazdaságfejlesztést, olyan tevékenységek keretében, mint a helyi termékek felkarolása, a helyi feldolgozás és értékesítés feltételeinek biztosítása, a megújuló energiatermelés ösztönzése, a falusi turizmus kiszélesítése, a kézműves hagyományok ápolása és a szociális gazdaság kiépítése.

A térség stratégiájáról összességében elmondható, hogy kiegyensúlyozott, nem fókuszál egy szűkebb gazdaságfejlesztési területre. Ez egyrészt a térség sokszínű adottságaival és a települések sokféle igényével magyarázható, másrészt a térség relatív fejlettsége is inkább a kevésbé térség specifikus szolgáltatások fejlesztését helyezte előtérbe. A térség kedvező turisztikai adottságai miatt ugyanakkor a turizmus fejlesztése az átlagosnál nagyobb hangsúlyt kapott, amellyel az volt a cél, hogy a már jelenleg is jelentős idegenforgalommal rendelkező térséghez bekapcsolják a szomszédos településeket is.

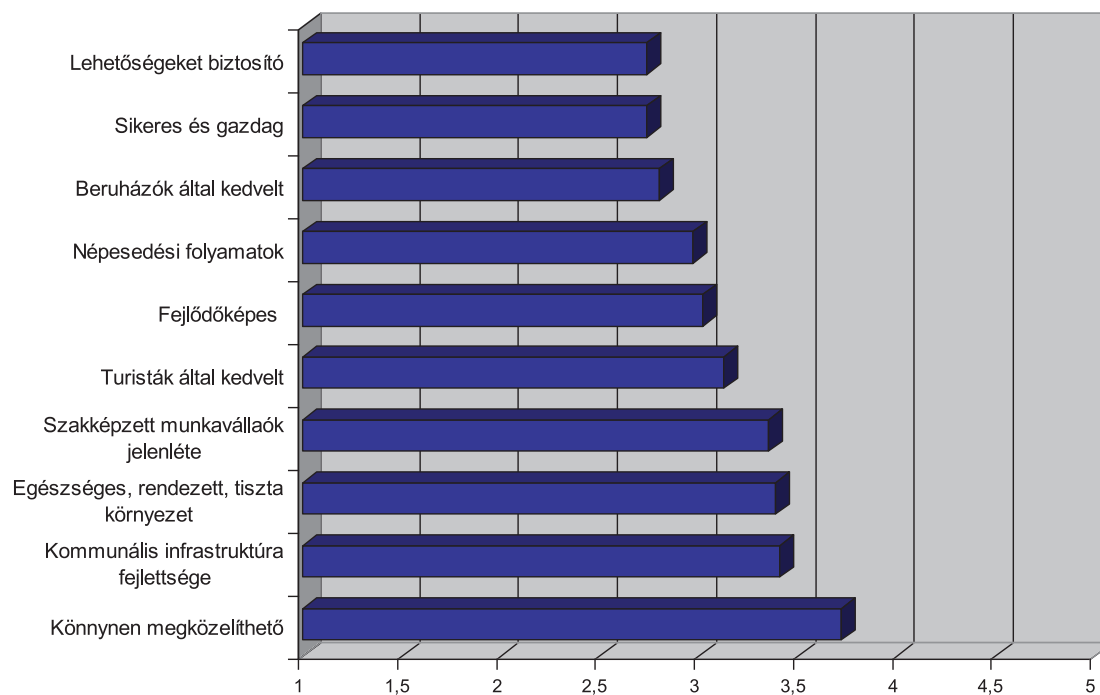
Lakossági kérdőíves vizsgálat

A megkérdezettek mintegy ötöde, hogyha megtehetné, elköltözne a térségből, ami a térség jövőképét illetően kifejezetten kedvezőtlen információ. Az esetleges elköltözés okaként a legnagyobb arányban a jobb megélhetést (56,5%), illetve a kedvezőbb munkalehetőséget (48,%) jelölték meg a válaszadók. Az elköltözési szándék a fiatalok körében a legmagasabb, amit a keresztábra elemzés során végzett Khí-négyzet próba is igazolt, a 30 év alattiak több mint fele tervezi, hogy elköltözik a térségből. A térség problémáit ugyanakkor az elköltözni szándékozók nagyon hasonlóan ítélték meg, mint akik a nehézségek ellenére maradni szeretnének.

A kistérség értékelése során a válaszadók a legkedvezőbb adottságnak a jó megközelíthetőséget nevezték meg, amely az ötfokozatú skálán 3,72-os értéket kapott. Tulajdonképpen a második, a harmadik és a negyedik helyre is infrastrukturális feltételeket soroltak a megkérdezettek, miszerint az átlagosnál jobban meg vannak elégedve a kommunális infrastruktúra fejlettségével (3,41), nagyrészt rendezettnak és tisztának tartják a környezetüket (3,41), és a szakképzettség színvonalának megítélése is kedvezőbb az átlagosnál. A válaszadók szerint a térség alacsony számú (munka, vállalkozási) lehetőséget

(2,74) biztosít a lakói számára, s ezzel párhuzamosan nem igazán tekintik a térséget sikeresnek és gazdagnak (2,74). Az elmúlt évek tendenciái alapján nem gondolják azt, hogy a térség kedvelt lenne a beruházók körében (2,80). A gazdaság általános megítélésénél kedvezőbben értékelték a turizmus helyzetét (3,13), ami részben visszavezethető az ágazatban az elmúlt években megvalósult fejlesztésekre (2. ábra).

A válaszadók szintén ötfokozatú Likert-skálán értékelték, hogy mennyire vannak megelégedve az életminőségüket alapvetően befolyásoló tényezőkkel a saját településükön. Ebben az esetben még karakteresebben kirajzolódott a helyi gazdaságfejlesztési lépések igénye a lakosság részéről. A legalacsonyabb pontszámot a munkalehetőségek száma és struktúrája kapta (2,34), amit az átlagos települési jövedelem (2,56) követett annak ellenére, hogy ebből a szempontból a Gyöngyösi kistérség az Észak-magyarországi régióban relatíve kedvező helyzetben van, azonban a válaszadóknak minden bizonnyal nem ez jelentette a viszonyítási alapot. A variancianalízis tanúsága szerint a válaszadók véleménye a különböző társadalmi csoportok körében minimális különbséget mutatott, leszámítva az iskolai végzettséget, mivel a felsőfokú végzettséggel rendelkezők sokkal inkább meg voltak elégedve a munkalehetőségekkel és a jövedelmi színvonallal. A település kommunális infrastruktúrájára és szolgáltatásokkal való ellátottságára vonatkozó jellemzők kivétel nélkül 3 feletti értéket kaptak. A legkevésbé pozitív megítélésben ezek között is a szabadidős programkínálat (3,09) és a turisztikai szolgáltatások (3,12) részesültek, alacsonyabb átlagos pontszámot elérve a sajtóban és a hétköznapi beszélgetésekben oly gyakran kritizált kórházi ellátástól.

2. ábra: A Gyöngyösi kistérség értékelése a lakosság elégedettségének mérése alapján
 Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2013) alapján saját szerkesztés, N=782

A következő kérdés kifejezetten arra irányult, hogy a lakosok milyen problémákat érzékelnek a lakóhelyükön. A válaszadók a konkrétan megfogalmazott problémákat gyakran magasabb pontszámmal értékelték, mint az általánosabb problémaköröket. A helyi gazdaság gyengeségeit és hiányosságait 3,89-re értékelték a problémák nagyságát 1-től 5-ig terjedő

intervallumon mérő skálán. Ezen a témakörön belül kiemelten kezelték a mezőgazdasághoz kapcsolódó kulcsproblémákat, amelyekhez a többségnek közvetve vagy közvetlenül saját tapasztalata is kötődik. A legkimagaslóbb értéket az integrált gazdálkodás hiánya (4,22) érte el, amit a nem megfelelő birtokszerkezet (4,18), majd a helyi alapanyagok feldolgozását lehetővé üzemek hiánya (4,09) követett. Az agráriumhoz hasonlóan magas pontszámot kizárólag az építőipar visszaesése (4,08) ért el, amely a térség számos településének foglalkoztatásában tölt be kulcsszerepet. Csak ezek után következett a magas munkanélküliség (3,95) és a mezőgazdasági termelés csökkenésének (3,90) megjelölése problémaként. A kevésbé jól megragadható problémakörök között a válaszadók jelentősnek ítélték a helyi gazdaságfejlesztés szempontjából kifejezetten fontos összefogások hiányát (3,79) és a helyi természeti erőforrások kiaknázásának alacsony szintjét (3,69). Hasonlóan jelentős problémának jelölték meg a megkérdezettek a kedvezőtlen demográfiai folyamatokat (3,70), a térségből való elvándorlást. A helyi infrastruktúra és a szolgáltatások színvonalával, valamint a lakóköznyezet minőségével kapcsolatban felmerülő problémákat a lakosok a település életében érzékelték akkora horderejüként, azok jellemzően 3 és 3,6 közötti értéket értek el. Ez alól egy kivétel emelhető ki, a bölcsődei férőhelyek alacsony száma, amely a kisgyermekes szülők munkavállalását nehezíti meg, ezáltal ismét csak összefüggésbe hozható a munkaerő-piaci helyzettel.

Az összefüggés-vizsgálatok alapján a helyi gazdaság gyengeségeit a munkanélküliek, majd a nyugdíjasok, a tanulók és a vállalkozók ítélték a legjelentősebbnek, a közszféra dolgozói körében ez nem jelent meg olyan markánsan. A feldolgozó üzemek hiányát egyöntetűen fontosnak tartották a válaszadók, miközben a birtokszerkezet megítélésében a válaszadók egyötöde bizonytalan volt.

Az összes válaszadó 73,6%-a rendelkezett a megkérdezés időpontjában munkahellyel, amellyel a többség nagyon elégedett (26,8%), vagy elégedett (37%) volt. Az elégedetlenkedők aránya a kérdőíves vizsgálat tanúsága szerint mindössze 10,4%. A válaszadók 71,7%-a a lakóhelyétől számított 10 km-en belül talált magának munkahelyet, további 21,4% pedig 11-30 km-es távolságon belül, amiben meghatározó szerepet játszanak a térségen belüli (Gyöngyös, Visonta) és annak szomszédságában fekvő (Hatvan) foglalkoztatási központok. Ennél nagyobb távolságra (pl. Budapestre, Egerbe) összességében a megkérdezett munkavállalók 6,9%-a ingázott. A jövőbeni elhelyezkedés helyszínéként meglepő módon a válaszadók többsége nem a saját települését jelölte meg, vagyis a többség nem igazán lát abban realitást, hogy a jövőben jelentősen bővülnének a településükön a foglalkoztatási lehetőségek. Mondják ezt annak ellenére, hogy a lakóhelyük és a családjuk a saját bevallásuk alapján is a településhez köti őket.

Gazdaságfejlesztési pályázati aktivitás

A térség gazdaságfejlesztési aktivitása az elmúlt években jelentősen túlmutat a helyi gazdaságfejlesztési megoldásokon. Ugyanakkor gyakorlatilag minden projekt jelentőséggel bír a vizsgálatunk szempontjából is, még ha annak középpontjában a helyi gazdaságfejlesztés szemléletmódjának terjedése és az azt követő projektek állnak is. A Gyöngyösi kistérségben a 2007 és 2013 közötti Európai Unió költségvetési periódusban számos gazdaságfejlesztési beruházás valósult meg, illetve kezdődött el. Kifejezetten ezt a célt szolgálja ebben az időszakban az Új Magyarország Fejlesztési Terv, majd Új Széchenyi Terv Gazdaságfejlesztési Operatív Programja, amelynek keretében a kistérség településeiről 224 pályázónak ítélték oda 600 ezer Ft és 980 millió Ft közötti támogatási összeget. Gyöngyös gazdasági központi szerepkörére mutat rá, hogy a pályázók székhelye 74,1%-ban a városhoz

köthető. Mindeközben 10 olyan település található a kistérségben, amelyekhez egyetlen a Gazdaságfejlesztési Operatív Program keretében támogatott pályázat sem köthető. Több mint 10 pályázatot nyertek el ugyanakkor a Visontához és Halmajugrához köthető nagy ipari cégek, amelyek nevéhez általában több projekt is köthető ebben a pályázati ciklusban.

A turisztikai fejlesztéseket, mint a gazdaságfejlesztés egy külön kezelt, kiemelt területét a regionális operatív programokhoz rendelte a támogatáspolitikai. Az Észak-Magyarországi Operatív Programból támogatták a Központi-Mátra kiemelt szálláshelyeinek a megújítását, amelyek kizárólag Gyöngyös és Mátraszentimre üdülő településrészeihez köthetők. A Mátraalja településeinek turizmusához kapcsolódó, s a helyi erőforrásokat hasznosító kiemelkedő jelentőségű fejlesztés volt az elmúlt években a kishánai vár XXI. századi elvárásoknak is megfelelő komplex turisztikai hasznosítása. ÉMOP forrásokból támogatták még továbbá az iparterületek fejlesztését és több térségi jelentőségű iparterületet is, amelyek Gyöngyös és a Mátrai Erőmű ipari parkjához, illetve jelentősebb ipari vállalkozásaihoz köthetők.

Kijelenthetjük, hogy a további operatív program támogatásával végrehajtott projekteknek is számos esetben van számottevő gazdaságfejlesztési vonzata, hiszen például a Társadalmi Megújulás Operatív Program keretében támogatott projektek többségének is az az alapvető célja, hogy javítsa a térség lakosságának munkaerőpiaci pozícióját. Áttekintve azonban ezeknek a projekteknek a listáját, azt egyértelműen kijelenthetjük, hogy kiemelkedő a szerepük a térség gazdasági teljesítőképessége és a helyi lakosok foglalkoztatása szempontjából, ugyanakkor a projektek megvalósításának középpontjában nem a helyi gazdaságfejlesztés sajátos szemléletmódjának eszköztárára áll.

Hasonló a helyzet az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program első és második tengelyével, amelyek a mezőgazdasági és erdészeti ágazat versenyképességének javítását, illetve a környezet és a vidék fejlesztését szolgálják. A helyi gazdaságfejlesztés eszközei és megközelítésmódja sokkal inkább az ÚMVP 3. és 4. tengelyéhez köthető, úgymint a gazdaság diverzifikálására irányuló intézkedések, mikroállamok létrehozása és fejlesztése, turisztikai tevékenységek ösztönzése, valamint a térségi szereplők közötti kapcsolati háló bővítése. Ezeknél a pályázati kiírásoknál már csak azért is előtérbe kell, hogy kerüljenek a helyi gazdaságfejlesztési megoldások, mivel a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiája alapján az ezeknek a pályázati forrásoknak a menedzselésében részt vevő Dél-Mátra Helyi Akciócsoport is kiemelten fontosnak tartja azokat.

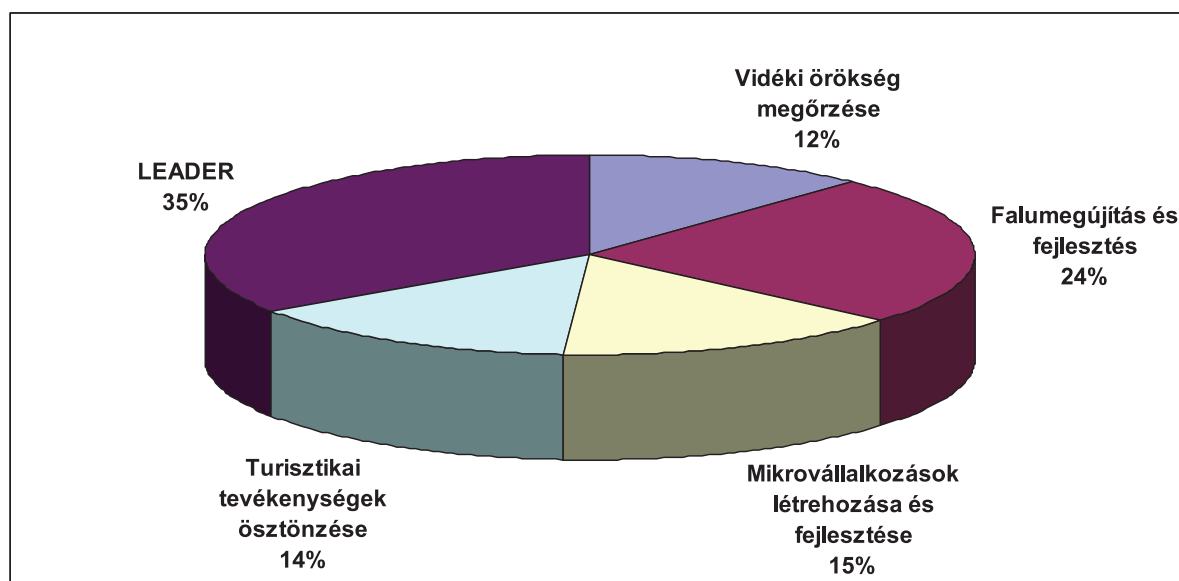
A Dél-Mátra Közhasznú Egyesület segítségével mintegy egymilliárd forint támogatási összeg odaítélésére került sor a Gyöngyösi kistérség 24 vidéki településének pályázói körében. A térség önkormányzatai, vállalkozásai és civil szervezetei összesen 262 pályázatot nyújtottak be, amelyek közül 176 már megvalósult. A megvalósult projektek 65%-a a LEADER jogcímmel kapcsolódik, amelyen belül azonban számos további fejlesztési célkitűzés különíthető el, úgymint közösségi célú fejlesztések, vállalkozás alapú fejlesztések, rendezvények szervezése, térségen belüli és térségek közötti együttműködések támogatása, képzések lebonyolítása, valamint tervek és tanulmányok készítése. Ugyan ez a jogcím nem célzottan a gazdaságfejlesztést szolgálja, azonban elmondható, hogy gyakorlatilag valamennyi projekt hozzájárul valamilyen formában a települési erőforrások megőrzéséhez, illetve hatékonyabb hasznosításához.

A falumegújítás és fejlesztés jogcím keretében 20 projekt valósult meg, amelyek célja elsősorban a helyi lakosság életminőségének javítása volt zöldfelületek megújulásával, új

játszóterek kiépítésével. A vidéki örökség megőrzésére kilenc projekt során került sor, amelyek a településkép és a vidéki turizmus szempontjából jelentős épületek felújítását foglalták magukban.

A mikrovállalkozások létrehozását és fejlesztését célzó jogcím támogatásával eddig 18 fejlesztést valósítottak meg a térség vállalkozásainál. A pályázók köre a projektek számához képest igen széleskörű, több szolgáltató ágazat mellett jelen vannak élelmiszer-, könnyű- és gépipari vállalkozások is. A turisztikai tevékenységek ösztönzése jogcím támogatásával eddig 14 projektet zártak le, amelyek közül nyolc új vendégházak kialakítását, illetve a már működő szálláshelyek felújítását célozta meg. További hat projekt a helyi attrakciók fejlesztésére, egy esetben pedig új attrakció létrehozására terjedt ki. Az attrakciók fejlesztésénél központi szerepet kapott a térség borkultúrájának megismertetése. Többek között ennek is köszönhető, hogy ennek a jogcímnek az esetében a projektek döntő többsége földrajzilag a Mátra lábánál elhelyezkedő, szőlőterületekkel körülvett településekre koncentrált.

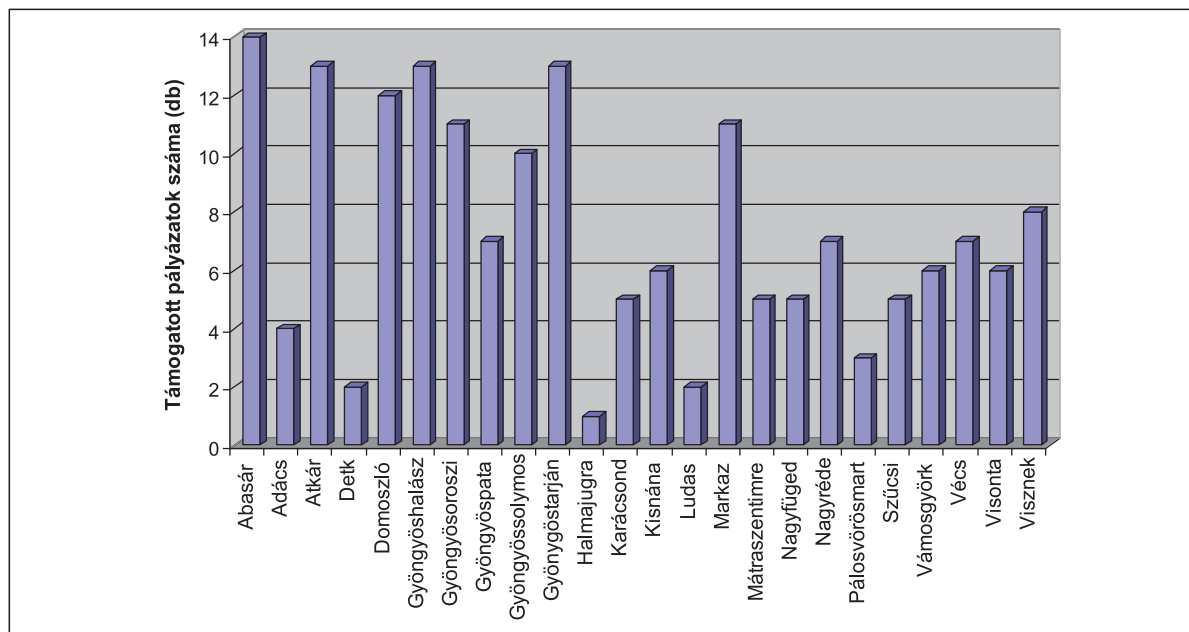
A felhasznált támogatási összegek a projektek számától eltérő megoszlást mutatnak, ami annak köszönhető, hogy az alapvetően közösségfejlesztést szolgáló LEADER jogcím esetében számos kisebb (250 ezer Ft) költségvetésű rendezvény is lebonyolításra került, miközben a falufejlesztést és a vidéki örökség megújítását szolgáló infrastrukturális beruházások jelentősebb forrásokat igényeltek. A kifejezetten gazdaságfejlesztési célokat, vagyis a mikrovállalkozások létrehozását és a turisztikai tevékenységek ösztönzését szolgáló projektek részesedése 29% (3. ábra).

3. ábra: A Dél-Mátra Helyi Akciócsoport nyertes pályázatainak jogcím szerinti megoszlása

Forrás: Dél-Mátra Közhasznú Egyesület adatszolgáltatása alapján saját szerkesztés

A települések összesített pályázati aktivitásában jelentős különbségek figyelhetők meg annak ellenére, hogy a pályázatokkal kapcsolatos információk a térségi szereplők döntő többségének rendelkezésére álltak. Vannak azonban olyan települések, ahol magasabbak a potenciálisan hasznosítható helyi erőforrások, s a civil szervezetek is aktívabban kapcsolódnak be a település életébe. Több településen emellett az okoz problémát, hogy a pályázni szándékozó vállalkozások nem rendelkeznek megfelelő anyagi háttérrel, így vagy nem is próbálkoznak, vagy a projekt megkezdése előtt visszavonják pályázatukat. A leginkább aktív településeken a megvalósult projektek száma meghaladja a tízet (4. ábra).

4. ábra: A Dél-Mátra Helyi Akciócsoport nyertes pályázatainak települések szerinti megoszlása

Forrás: Dél-Mátra Közhasznú Egyesület adatszolgáltatása alapján saját szerkesztés

A 2007 és 2013 közötti időszakban a Gyöngyösi kistérség több meghatározó ipari és szolgáltató cége jutott támogatáshoz, amelyek technológiai innovációk megvalósítását, valamint a gyártókapacitások bővítését segítették elő. A térség gazdasági szerkezetének megfelelően a jelentősebb beruházások is erős koncentrációt mutatnak, Gyöngyös mellett Halmajugra és Visonta jelentősége kiemelkedő. Egyes nagyvállalatok többször is sikeresen szerepeltek a pályázatokon, míg mások egyáltalán nem nyújtottak be pályázatot. A vidékfejlesztési támogatások gazdaságfejlesztő hatása a rendelkezésre álló összeg miatt nem lehetett igazán jelentős, azonban igyekeztek a helyi erőforrások példaértékű hasznosítására fókuszálni.

Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság adatai alapján 2007 és 2011 között az alkalmazottak létszáma a Gyöngyösi kistérség településein 29.934 főről 31.615 főre emelkedett. A legjelentősebb bővülés azonban a szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások esetében volt megfigyelhető (2279 fővel). Emellett több mint 600 fővel növekedett az irodai és ügyviteli dolgozók száma. Az iparon belül csak a feldolgozóipari gépek kezelőinek a száma növekedett jelentősen, egyébként csökkenés következett be. A mezőgazdaságban alkalmazottak száma stagnált, míg a kereskedelemben és szolgáltatásban dolgozóké kevéssel csökkent. A felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozási körökben 5%-os csökkenés volt tapasztalható.

A helyi gazdaságfejlesztés szemléletének érvényre jutása a Gyöngyösi kistérségben

A helyi gazdaságfejlesztés alapvető tevékenységi területei és eszközei alapján vizsgáltuk a térséget abból a szempontból, hogy milyen fejlesztések valósultak meg, mire vannak törekvések, illetve melyek azok a területek, amelyekre nincsenek példák. A Dél-Mátra Közhasznú Egyesület dolgozóival készített mélyinterjúk során szerzett információkat az alábbiakban ismertetjük, amelyeket egyes esetekben kiegészítettünk a Károly Róbert Főiskola hallgatóinak bevonásával végzett terepi adatgyűjtések tapasztalataival.

Helyi termékek

A helyi gazdaságfejlesztésnek a széles közvélemény számára legismertebb tevékenységi köre a helyi termékek propagálása, illetve piac biztosítása a helyi termelők számára. Ezt a szerepkört a térségben hagyományosan a gyöngyösi termelői piac látja el. Emellett azonban a helyi turisztikai kínálatához csatlakozva az elmúlt években egyre több helyi fesztiválon, falunapon és egyre nagyobb számban jelentek meg a helyi termelők. Ez természetesen csak az adott rendezvényhez illeszkedő termékkínálatra vonatkozott (pl. bor, méz, lekvár, szörp, sajt stb.). A helyi termékek a térség népszerűsítésében is szerepet kaptak, nem csak helyi, hanem országos rendezvényeken is. A térség helyi termékei közül egyértelműen a bor a legismertebb. A szakma egyre több mátraaljai borászt ismer meg és ismer el, ma már szinte minden jelentősebb hegyközséghez köthető egy-egy nevesebb borász, aki komoly felkészültség és technológiai háttér mellett készít minőségi borokat. Gyöngyös központjában 2012 óta rendezik meg a „Magyarok Vásárát”, amelynek célja egyértelműen az, hogy piacot biztosítson a helyi kistermelőknek és kézműveseknek. Az ötlet azonban nem helyiektől származott, hanem az egri Magyar Vásár Kulturális Egyesület hívta életre. A rendezvény szervezését 2013-tól vette át a gyöngyösi kötődésű Míves Kaláka Kulturális Egyesület.

A Dél-Mátra HACS számára megalakulása óta lehetővé vált a térség piaci igényeinek és helyi termelőinek megismerése. Vidékfejlesztési tevékenységei között kiemelt szempontot kapott a térség helyi termékeinek népszerűsítése, ismertségének növelése, az országos, régiós és térségi rendezvényeken az értékesítési feltételek megteremtése. Az Egyesület ilyen irányú tapasztalatait felhasználva 2013-ban pályázatot nyújtott be Helyi Termelői Piac létrehozására, melynek megvalósítási szakaszára a lakossági igények figyelembe vétele, a LEADER elvű megközelítés jellemző. A Dél-Mátra Közhasznú Egyesület kezdeményezésére 7 település (Abasár, Domoszló, Gyöngyösoroszi, Gyöngyöstarján, Karácsond, Szűcsi, Viznek) csatlakozott a projekthez, amelynek célja egy egységes arculatú helyi termék piac kialakítása. A fejlesztés eredményeként a vásárló gyorsan és egyszerű úton jut helyi termékekhez, hozzájárul a helyi termelési kapacitások növekedéséhez, a helyi termelők jövedelemhez jutásához, valamint a hátrányos helyzetű lakosság foglalkoztatásának bővítéséhez. Fontos szempont a térség gazdasági és társadalmi igényeinek kielégítése oly módon, hogy ösztönzi a helyi termékek feldolgozását, megjelenését és értékesítését a térségi piacokon, javítja a vidéki lakosság életminőségét. A projekt alapvető eleme a helyi akciócsoport területén működő szervezetekkel, helyi termék előállítókkal való együttműködés, térségi helyi termék előállító adatbázis készítésével, folyamatos frissítésével. Fontos megemlíteni, hogy az Egyesület a piacok létrehozásán túl vállalja a későbbi üzemeltetési feladatok koordinálását is.

A helyi termékek értékesítésének számos további lehetősége van, amelyek egy része nehezen vizsgálható, hiszen sok esetben a háztól, a gazdaságból történik a termékek értékesítése. Találunk példát továbbá olyan gyümölcsösre, ahol „szedd magad” akciókat hirdetnek. A szomszédos térségek több településén (pl. Hort) igen népszerű a gazdák körében a forgalmas utak mentén felállított standokról történő árusítás, ami a Gyöngyösi kistérség településein nem kapott nagyobb jelentőséget. Kifejezetten erre a célra alakult helyi termékek boltja sem működik a térségben. Nincs információnk sem közösségileg támogatott mezőgazdaságról, sem bevásárló körökről, vagy fogyasztó szövetkezetéről. Egyelőre térségi márka, vagy védjegy sem kötődik a vizsgált településekhez.

Helyi pénz

A pénz alapvető két funkciójának (értékmérő, áruforgalmi eszköz) helyreállítására többféle alternatív megoldás létezik, amelyek két fő típusra bonthatók: közösségi önszolgáltató rendszerek; helyi fizetőeszköz, pénzhelyettesítő eszköz kibocsátása. Magyarországon egyelőre három működő rendszer létezik, emellett azonban számos más térségben tervezik helyi pénz bevezetését. Ilyen irányú kezdeményezésre a gyöngyösi kistérség területén nincs példa.

Helyi alternatív energia, autonóm kisközösségi energiaellátás

A megújuló energiaforrások helyi gazdaságfejlesztési szerepe egy adott térség, közösség energiafüggőségének csökkentésében, a helyi foglalkoztatás növekedésében és a helyi erőforrások hasznosításában érhető tetten a helyi energiatermeléssel összefüggő ipar megteremtése révén. A Gyöngyösi kistérség adottságai kedvezőek a különböző alternatív energiák kihasználásához, amelyek közül leginkább a biomassza hasznosítását célzó kezdeményezések jelentek meg az elmúlt időszakban. Ennek egyik példája a Belügyminisztérium Start-közmunka mintaprogramja keretében kiépített biomassza-fűtés, amely a térség három településén (Nagyréde - Egészségház, Gyöngyösoroszi - Polgármesteri Hivatal, Szücsi – Polgármesteri Hivatal) váltja ki a gázfűtést. Azonban szélesebb körű, valódi együttműködést megvalósító kezdeményezések nem alakultak ki a térségben. Így a termelés, szolgáltatás és karbantartás révén új munkahelyek megvalósítása sem realizálódott. A térség további beruházásai pontszerűek és a közösség szempontjából kis jelentőséggel bírnak.

Mikro-, kis- és középvállalkozások helyi fejlesztése

A vizsgált térség mikro-, kis- és középvállalkozásai nem tettek lépéseket települési, térségi gazdasági együttműködések indítására vonatkozóan, ezáltal nem jellemző az információcserén alapuló működés; fórumok, klubok, egyesületek, helyi vállalkozói szövetségek nem alakultak ki. A térség legnagyobb problémáját az jelenti, hogy a településeken – az önkormányzatokon kívül – nincs jelentős foglalkoztató. A települések kisebb vállalkozásaira a tőkeszegénység, a forgóeszközök hiánya és a hitelfelvételi képesség korlátozottsága a jellemző, ezáltal nem képesek előfinanszírozásra. Vállalkozásfejlesztés csak közvetett módon valósul meg, leginkább a beruházások esetében, azonban az eszközfejlesztéseket már nem helyi vállalkozók végzik.

Szociális gazdaság

A szociális gazdaság alapvető célja a helyi szükségletek kielégítésére épülő foglalkoztatás növelése. A vizsgált térségben nincs példa hátrányos helyzetű munkaerőt foglalkoztató szociális vállalkozások, közösségi összefogást hangsúlyozó közösségi vállalkozások, a háztartások önfenntartását erősítő szövetkezetek működésére. Azonban ezek meglétét erősen indokolná a kistérség fő problémája: a munkanélküliek jelentős része képzetlen munkaerő. A humán erőforrás-potenciál fejlesztése mellett szükséges a társadalmi integrációs, értékteremtő-, közvetítő és –megőrző funkciók betöltése szociális hálózatok megvalósítása révén.

Az Új Széchenyi Terv a Társadalmi Megújulás Operatív Program keretében 2013 tavaszán hirdetett pályázatot a szociális gazdaság fejlesztésére önfenntartást célzó szociális szövetkezetek támogatásával. A pályázatnak a térségben három nyertese is volt, amelyek az utóbbi hónapokban kezdték csak meg működésüket, így az eredményességükről még korai

lenne megállapításokat tennünk. Célkitűzéseik között egyértelműen a kiaknázatlan helyi erőforrások hasznosítása áll. A hátrányos helyzetű társadalmi rétegek számára a helyi akciócsoport szervezett képzéseket, amelyek életvezetési tanácsadásra és helyi termékek készítésére (pl. kosárfonás) terjedtek ki. Nagyon kis lépésekkel ezek is hozzájárulhatnak a helyi gazdaság fejlődéséhez.

Következtetések

A vizsgálatba vont Gyöngyösi kistérség változatos természeti és gazdaságföldrajzi adottságai számos helyi gazdaságfejlesztési eszköz alkalmazására adnak lehetőséget. A térség gazdaságfejlesztési koncepciójában megfogalmazott célkitűzések igen széles területre terjednek ki és előzetes felvetésünknek megfelelően elsősorban a szolgáltatásfejlesztést, azon belül pedig kiemelten a turizmus fejlesztését irányozzák elő. A helyi lakosság a település- és térségfejlesztési célkitűzések között egyértelműen a gazdaságfejlesztést a legfontosabbnak, a saját életminőségüket is befolyásoló infrastrukturális beruházások elé helyezve azokat, amelynek a hipotézisünkben éppen az ellenkezőjét fogalmaztuk meg. A jövőben tehát jelentősebb támogatási forrásokat kellene biztosítani a gazdasági szervezetek számára, amivel összhangban van a 2014 és 2020 közötti időszakra vonatkozó fejlesztéspolitikai elképzelések is. A Gazdaságfejlesztési Operatív Program részesedése a forrásokból 2007 és 2013 között mintegy 10%-os, addig a következő hét évben a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Program részesedése mintegy 40%-os lehet. A térségi tapasztalatok alapján azonban a gazdaságfejlesztési források lehívását jelentősen korlátozza a helyi kis- és mikro vállalkozások tőkeszegénysége, amelyek sok esetben nem tudják előfinanszírozni a beruházások költségeit. A lakosság kifejezetten fontosnak tartja a helyi erőforrások optimálisabb hasznosítását is, amire elsősorban az agrárszektor utóbbi évtizedekben bekövetkezett átalakulása ébresztette rá őket. Az Új Széchenyi Terv és az Új Magyarország Vidékfejlesztési Terv támogatásával az utóbbi években igen jelentős gazdaságfejlesztési beruházások valósultak meg a térségben, azonban ezek térben igen erőteljesen centralizáltak, másrésztől kevésbé nyilvánulnak meg ezekben a helyi gazdaságfejlesztés szempontjai. A helyi erőforrások mozgósítását célzó közösségi megoldások csak az utóbbi években kezdtek teret nyerni. A legtöbb pozitív példát a helyi termékek előállítására és piacra juttatására találjuk, ami igazolta hipotézisünket. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy e téren is további megoldások bevezetésére nyílhat majd lehetőség a jövőben. Azt semmiképp nem jelenthetjük ki, hogy a helyi gazdaságfejlesztés további eszközei nem ismertek a térség vidékfejlesztő szakemberei körében, azonban a projektek megvalósítása gyakran több éves előkészítést és jelentősebb forrásokat igényel. Egyes megoldások elterjesztésének fontosságát a támogatáspolitikai is csak az utóbbi években ismerte fel (pl. szociális szövetkezetek), a térségben minden ilyen forrásra igyekeznek pályázatot benyújtani, azonban a megvalósítás alatt álló projektek sikeressége egyelőre nem mérhető. Az utóbbi években szintén népszerűvé vált a megújuló energiaforrások hasznosítása, azon belül is leginkább a biomassza tüzelés, amelyre már működő közösségi megoldásokat is találunk a térségben, a további előrelépést egy hatékonyabb térségi együttműködés segítheti majd. Ugyanez a kitétel vonatkozik a helyi pénz bevezetésére és a helyi védjegyrendszer kialakítására, amelyek csak sok térségen belüli szereplő közreműködésével valósíthatók meg.

Hivatkozott források

- BAJMÓCY Z. (2011): Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe. JATEPress, Szeged.
- CZENE Zs. – RITZ J. (szerk.) (2010): Területfejlesztési füzetek (2). Helyi gazdaságfejlesztés. Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. NFM-NGM-VÁTI. Budapest pp. 43-190
- Dél-Máttra Közhasznú Egyesület – on-line: www.delmatra.hu
- FARKAS T. – KASSAI Zs. (2013): Lehetőségek a helyi gazdaságfejlesztésben, Workshop. Gödöllő. Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek. X. évf. 1. sz. Miskolc pp. 87-93.
- GWEN S. – SORAYA G. – FERGUS M. (2004): A helyi gazdaságfejlesztés kézikönyve. Bertelsmann Stiftung, Gütersloh. UK DFID, London. The World Bank, Washington, D.C.
- KSH = Központi Statisztikai Hivatal, Tájékoztatási adatbázis (www.ksh.hu)
- LENGYEL I. (2010): Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák. Akadémia Kiadó, Budapest.
- MEZEI C. (2006): Helyi gazdaságfejlesztés Közép-Kelet-Európában. Tér és Társadalom, 3. pp. 95-108.
- SWINBURN, G. – GOGA, S. – MURPHY, F. (2006): Local Economic Development: A primer developing and implementing local economic development strategies and action plans. The World Bank, Washington, DC. p. 83.
- TÁNCZOS T. (2010): A magyarországi kistérségek jellemzése társadalmi-gazdasági fejlettségük és fejlődésük alapján. Területi Statisztika, 50. évf. 4. sz. pp. 406-419
- WONG, C. (1996): What is local economic development? A conceptual overview. Occasional Paper. No. 49. Department of Planning and Landscape, University of Manchester.

Szerzők

Szűcs Antónia

szaktanácsadási és kutatási koordinátor, PhD hallgató
Károly Róbert Főiskola, Távérzékelési és Vidékfejlesztési Kutatóintézet, 3200 Gyöngyös, Mátrai út 36.
szantonia@gmail.com

Koncz Gábor

PhD
adjunktus
Károly Róbert Főiskola, Agrár- és Környezettudományi Intézet, 3200 Gyöngyös, Mátrai út 36.
konczg@karolyrobert.hu

Bárdosné Kocsis Éva

munkaszervezet vezető
Dél-Máttra Közhasznú Egyesület, 3213 Atkár Tass-puszta, Hrsz.: 0165/15
bke@delmatra.hu